

**DIȚIONAR
SUBIECTIV
DE CULTURĂ
CIVICĂ**

Ciprian Mihali (n. 1967) predă din 1992 filozofia contemporană la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj. După o teză de doctorat în cotutelă la Cluj și Strasbourg, susținută în 2020 și consacrată hermeneuticii cotidianului, și-a orientat cercetările către filozofia vieții și studiul puterii, dar și spre teoriile spațiului public și spațiului locuit, la confluența gândirii filozofice cu cea arhitecturală. Este autor a șase volume individuale sau scrise împreună cu Augustin Ioan; a publicat zeci de articole și a tradus peste douăzeci de lucrări din filozofia francofonă a ultimului secol.

Între 2012 și 2016 a fost ambasador al României în Senegal și în alte șapte state din Africa de Vest, pentru ca din 2016 până în 2020 să lucreze la Bruxelles ca director pentru Europa de Vest al Agenției Universitare a Francofoniei. Din septembrie 2020, îmbogățit cu toate aceste experiențe ale lumilor astfel descoperite și trăite, s-a întors la catedră, regăsind, într-o actualitate românească tumultuoasă, bucuria nesfârșită a gândirii critice și a dialogului public, în compania studenților și a cărților de filozofie.

Ciprian Mihali
DICTIONAR
SUBIECTIV
DE CULTURĂ
CIVICĂ

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

CUPRINS

<i>Cuvânt înainte</i>	9
A DE LA ABSURD ȘI ATEISM	
Absurdul ca proiect de țară	13
Ateul mut.	17
B DE LA BIOPOLITICĂ ȘI BINE COMUN	
Biopolitică și cunoaștere sau despre statul ignorant.	22
De la bogăția fiecăruia la binele tuturor	25
C DE LA CIVISM, COMUNISM, CRITICĂ ȘI CURAJ	
Civismul.	28
Comunismul nostru cel de toate zilele	30
Despre datoria de a fi critici azi pentru a ne imuniza pe viitor	34
Despre curaj	38
Curajul celor inteligenți: singura șansă, ultima șansă	42
D DE LA DEMNITATE, DEMOCRAȚIE ȘI DEȘEURI	
De ce nu se negociază demnitatea	46
Democrația excesivă	50
Eterna reîntoarcere a deșeurilor	53
E DE LA EDUCAȚIE, EGALITATE, EMANCIPARE ȘI EUROPA	
Educație de zece lei	56
Cetățeni, nu genii ratate.	60
Frica de egalitate	63
Despre emancipare	65

6	Cuprins	
	Europa noastră, România lor	68
	Patria noastră, Europa	72
F	DE LA FALS, FRAUDĂ ȘI FURIE	
	Falsul fără replică	76
	Concurența inutilă și democratizarea fraudei	80
	Furia	84
G	DE LA GRAȚIERE ȘI GUVERNARE	
	Grațierea: spectacol și ratare	86
	Un guvern fără onoare și un popor ce se ridică	90
H	DE LA HALUCINAȚII	
	Halucinații – Micul nostru colț de lume	94
I	DE LA IDEALURI, INCLUZIUNE, INTELECTUALI PUBLICI, INTELIGENȚĂ ȘI ÎNVĂȚARE	
	Idealurile	98
	Incluziunea și cei șapte ani de acasă	103
	Provocările intelectualilor publici	106
	Inteligența colectivă	109
	Societatea care nu învață	114
J	DE LA JUSTIȚIE	
	Momentul zero al justiției (falsa iertare și impunitatea)	118
K	DE LA KÖVESI	
	Kövesi	123
L	DE LA LEGALITATE, LEGITIMITATE ȘI LIBERTATE DE EXPRIMARE	
	Legalitate și legitimitate	127
	Libertatea de exprimare sau despre eliberarea cuvântului din cripta tăcerii	129
M	DE LA MANIPULARE, MINCIUNĂ ȘI MINORITĂȚI	
	Actorii manipulării	133
	Minciuna stă cu noi la masă	135
	Despre tripla înșelătorie cu privire la minorități	139

N	DE LA NORMAL	
	Normalul	143
	Normalul cu forța.	147
O	DE LA OMENIE	
	Omenie și ospitalitate.	150
P	DE LA PATRIOTISM, PLAGIAT, POLITICĂ, POSTCOMUNISM, PROVINCIALISM ȘI PUTERE	
	Patriotismul umerilor.	153
	De ce e grav plagiatul?	157
	Gradul zero al dialogului politic	162
	Postcomunism: Anii maturizării noastre	166
	Mic îndreptar despre putere și manipulare.	169
	Putința, voința și curajul (I)	173
	Putința, voința și curajul (II) (interviu)	176
R	DE LA RAȚIUNE, RĂU, RESPONSABILITATE ȘI REZILIENȚĂ	
	Mândria de a fi rațional	187
	Răul: captivi sau complici?	191
	Responsabilitate: istoria merge înainte.	195
	Despre reziliență	197
S	DE LA SENS, SIMULARE, SOLIDARITATE, SPAȚIU PUBLIC ȘI STAT	
	Sensul epocii noastre	199
	Patria simulării generalizate.	204
	Solidaritate cu Cristian Preda.	207
	Despre solidaritate	212
	Solidaritate și nesupunere civică.	216
	Iluziile spațiului public	220
	Spectacolul spațiului public.	224
	Statul român: complice și victimă.	
	Cetățeanul român: victimă și complice	227
T	DE LA TELEVIZIUNE ȘI TRANZIȚIE	
	Televiziune și manipulare: falsele evenimente și viitorul nostru	230

8 Cuprins

O poveste de pe Valea Izei sau imaginea unei tranziții eșuate	233
U DE LA UNIVERSITATE, URĂ ȘI UTOPIE	
Pentru o reală internaționalizare a universităților românești	237
Ura	241
Nevoia de utopie	247
Utopie și distopie	251
V DE LA VIAȚĂ ȘI VIITOR	
Viețile inutile ale românilor pierduți	253
Ieri, azi, mâine – mai este aceasta o societate?	257
A gândi pentru viitor	259

CUVÂNT ÎNAINTE

Cu câțiva ani în urmă am avut, împreună cu mai mulți prieteni și colegi universitari din România, ideea de a scrie un dicționar al culturii civice. Ni se părea atunci că un asemenea instrument, compus din articole scurte, fără referințe bibliografice și într-un limbaj accesibil deopotrivă elevilor de liceu și cetățenilor care protestează împotriva unei nedreptăți, ar putea fi folositor într-o societate în care trezirea conștiinței civice – atât de bine-venită și atât de apreciată de toată lumea! – nu era încă însoțită și de un vocabular suficient de elaborat și de clar în care furia, revendicările sau discursurile publice trebuiau să se exprime.

Între timp însă, fiecare dintre noi a fost chemat la îndatoririle sale profesionale, civice sau personale, iar proiectul *Dicționarului* (zis o vreme și *Abecedar*) s-a retras discret, sub forma unui tabel cu termenii bine aleși, într-un dosar pus la păstrare în computer, alături de gândul revenirii la el într-o bună zi.

Dar în toți acești ani din urmă s-au întâmplat o mulțime de lucruri în România. Au fost ani zbuciumați, pe alocuri înnegurați și înfricoșători – sau cel puțin așa se vedea totul de la mii de kilometri distanță. În ce mă privește, am trăit acești ani la o intensitate fără seamăn: abuzurile, ticăloșiile, declarațiile aberante ori dezvăluirile revoltătoare au fost, fiecare în parte, tot atâtea motive pentru a mă solidariza cu o societate civilă mereu activă și mereu amenințată, cu grupuri sau persoane expuse linșajului public sau defăimării. Au fost, deopotrivă, pretexte pentru a îndigui cât se poate prin analiză lucidă revărsările de ură, de frică,

de lașitate ori de conformism care păreau să sufoce România zi după zi, aducând, atât cât mi-a stat în putință, un elogiu rațiunii, educației și declarându-mi încrederea necondiționată în forța argumentelor limpezi și precis exprimate. Am scris de multe ori frenetic, transformând scrisul într-un soi de terapie prin care îmi făceam mie suportabilă o societate pe care o simțeam în același timp foarte străină și totuși copleșitoare, am scris mânat de tristețe sau de indignare, fără a mă eschiva de la responsabilitatea pe care mi-am luat-o singur, fără mandat și fără constrângeri, de a fi un intelectual public. Simțind că trebuie să mă exprim, am fost conștient că am misiunea de a căuta cuvintele cele mai potrivite pentru a da înțeles stărilor de lucruri care se succedau haotic și de a oferi un exemplu pentru felul în care trăiri dintre cele mai contradictorii trebuie să se poată converti într-o reflecție critică față de orice putere care caută să supună, să reprime, să deturneze ori să manipuleze forțele vii ale unei societăți.

Cu aceste convingeri și cu aceste trăiri am scris, în ultimii patru ani, peste trei sute de texte, risipite cele mai multe în mediul virtual. În primăvara acestui an (2020), mi s-a părut că aș putea propune de unul singur un dicționar al culturii civice, dar de această dată unul subiectiv. El este subiectiv nu doar pentru că este rodul unor alegeri personale în materie de abordări și structurări ale ideilor, ci și pentru că, numindu-l simultan „dicționar“ și „subiectiv“, îi recunosc caracterul paradoxal, mai degrabă literar decât savant, ca o creație ce se poate supune în timp unor reguli capricioase ale subiectivității, dar care, la final, iată, devine o compoziție (cel puțin în aparență) riguroasă și sistematică.

Publicații prestigioase, precum *Republica*, *Ziare.com*, *Spotmedia*, *Adevărul*, *Pressone*, *Dilema veche*, *Sinteza*, au avut generozitatea de a-mi publica textele în paginile lor. E un moment potrivit să transmit acum toată gratitudinea mea oamenilor extraordinari din aceste redacții.

Public azi acest volum mai degrabă ca un omagiu pe care înțeleg să-l aduc în această formă scrisă societății civile românești,

tuturor femeilor și bărbaților din țară și din lumea mare care au avut știința de a spune nedreptății pe nume, care au avut voința de a nu ceda exceselor puterii și, mai ales, care au avut curajul de a se opune, sub înjurături, minciuni, amenzi, bâte și gaze, prăbușirii României. Printre cei care au protestat în frig și în ploaie, printre cei bătuți și gazați nemilos în 10 august 2018 s-a aflat și soția mea, o luptătoare înverșunată și un spirit critic neînduplecat.

Am convingerea profundă că lupta lor nu a fost zadarnică și mai cred că ei – femei și bărbați, tineri și bătrâni, români, unguri, germani, romi, ortodocși, catolici, musulmani, atei – vor fi cei dinții care vor ști să redea acestui popor speranța și acestei țări o demnitate pe care toate puterile de până acum au călcat-o în picioare.

octombrie 2020

A

DE LA ABSURD ȘI ATEISM

Absurdul ca proiect de țară

E foarte important să știm unde ne aflăm în acest moment.

Există pe această planetă, într-o regiune a ei numită Europa, un popor român incapabil să spună care sunt valorile care-l țin împreună și, mai ales, încotro se îndreaptă. În acest moment, România este o corabie în derivă. După ce din 1990 încoace, vreme de aproape 20 de ani, am avut niște ținte, niște direcții și niște aspirații, azi părem că nație mai debusolați ca niciodată.

Cei care se pretind conducătorii acestei țări, aleși (pe cale democratică, desigur) de vreo 18% dintre români, au reușit să-și transforme mandatul încredințat într-o mașinărie complicată de fraudare, de manipulare și de mistificare. Absolut tot ce au atins acești oameni fie a fost furat, fie s-a stricat. Obsedați cum sunt de „banii din buzunarul românilor“, obsesia tradițională a sărăntocilor puși pe căpătuială, ne-au îndepărtat forțat de tot ceea ce ne-ar putea ține împreună, ne-au învrăjbit pe nimicuri și ne-au umplut gușile ca la găște cu „măriri salariale“ doar ca să nu mai putem scoate o vorbă. Se pare că tot ce ne ține împreună în acest moment e ghiftuiala, „când ne-a fi mai rău așa să ne fie“. Prea puțin pentru un proiect de țară.

În acest timp, în jurul și, mai ales în afara României, se petrec lucruri extraordinare. Prima fotografie a unei găuri negre în Univers marchează un salt uriaș al rațiunii umane în cunoașterea lumii. Orașele, comunicațiile, transporturile, locuirile, relațiile dintre oameni sunt peste tot în lumea civilizată dominate de o raționalitate în care accidentele provocate de absurd, de catastrofe

sau de oamenii înșiși pot fi depășite fără a pune în pericol existența comunităților umane, sănătatea lor, educația copiilor, siguranța călătorilor sau a locuitorilor. Inteligența umană și inteligența artificială se îngemănează în proiecte de viațuire în comun care să corespundă aspirațiilor fiecăruia, promovând solidaritatea și generozitatea, împărtășirea valorilor și experiențelor, responsabilitatea pentru actele sale și încrederea unora în ceilalți.

Altfel spus, lumea merge înainte, Europa însăși merge înainte, în ciuda dificultăților provocate de bufoni populiști sau de mafioți inculți. E de ajuns să călătorim puțin prin orașele europene ca să vedem cât de mult au evoluat serviciile și calitatea vieții în comun în ultimele decenii. Milioane de români au avut parte de astfel de servicii și au simțit un alt nivel al vieții de zi cu zi trăind sau călătorind în țările din Vest. Desigur, ideea nu e nicidecum să idealizăm un Vest minunat ca să putem mai bine diaboliza Estul nostru confuz. Trăind eu însumi în Vest de aproape trei ani, am putut vedea inegalități persistente, violențe cotidiene, excludere sau discriminare. Ele sunt o realitate dureroasă, care nu poate fi ignorată.

Dar dacă ne întoarcem privirea spre România realizăm încă o dată întinderea absurdului în care s-a împotmolit țara în ultimii ani. Absurdul provocat în primul rând de renunțarea la sau de distrugerea oricărei forme de raționalitate publică. Ce înseamnă această raționalitate? Că afacerile care privesc viața unora, mai multora dintre noi sau a tuturor sunt guvernate de reguli ale eficienței pe termen lung și de reguli ale respectării unor valori comune împărtășite. De pildă: un sistem social rațional nu permite existența hoției în sânul său astfel încât, chiar dacă, tot prin absurd, hoțul devine model în locul omului cinstit, furtul sistematic provoacă dezechilibre care vor face ca tot edificiul social să se prăbușească. Conducătorii Academiei de Poliție, instituția care formează oamenii întru respectul legii și ordinii publice, sunt în marea lor majoritate autori ai unor fraude intelectuale grosolane. Miniștrii celui mai incompetent și mai farsor guvern pe care l-a dat

vreodată România au încetățenit fake-guvernarea prin falsificarea statisticilor, prin inaugurări pompoase ale unor obiective economice false, prin pretenția însăși că au discernământ, că au rațiune și că pot să decidă cu pricepere și responsabil pentru viața a milioane de oameni. Un găinar care a furat saci cu nutrețuri este numit ministru al economiei. Un hoț dovedit, cu milioanele furate și etalate pe metri pătrați ca să poată fi fotografiate după ce au fost extrase din sobe și cavouri, e pus să aibă grijă de banii țării.

O țară întregă se sufocă stând cu sufletul la gură ca să afle ce vor decide niște foști pesediști deveniți judecători constituționali în privința unei interpelări a unui pesedist menită să salveze de la pușcărie un alt pesedist și, odată cu el, câteva mii de infractori condamnați, dintre care mulți pesediști sau complici ai pesediștilor. Șapte tineri beți din Vaslui, apoi alți șapte monștri din Bihor nenorocesc pe viață copile cu vârste de 14 sau 17 ani și scapă cu muștrări sau pedepse ridicole, pentru că dreptatea în această țară s-a decis să fie de partea violatorilor, și nu a vieților distruse. Parlamentul dă o lege pentru construcția de autostrăzi și se felicită pentru unanimitatea prostiei, dar habar nu are ce se poate face cu o asemenea lege.

Un îmbuibat al tranziției, despot peste un județ scufundat în sărăcie, se plimbă cu o mașină de sute de mii de euro, pe care pretinde că i-ar fi cumpărat-o mama lui, portar la Real Madrid, pardon, la Fabrica de confecții din Focșani – și face asta doar ca să-și bată joc, desigur, ca orice parvenit, de prostimea care nu a reușit în viață ca el. Un fost vânzător de bere la o bodegă improvizată, ajuns azi zbir național, face de ceva vreme apologia sănătoaselor produse românești, după care se pozează la o masă încărcată cu bunătați străine și cu scrumiere din care fumează țigările străine ale șefilor din capitală (apropro, în ce interior din România se mai poate fuma legal?).

Acestea sunt doar câteva figuri răzlețe ale izbucnirilor frecvente de iraționalitate, de nonsens și de iresponsabilitate din spațiul public românesc. O țară în care absurdul nu mai miră pe

nimeni, nu mai revoltă pe nimeni decât în forma abandonului sau a plecării este o țară în care existența fiecăruia își pierde progresiv din rațiunea de a fi pentru a face loc absurdului în gândirea și în simțirea lor. Viețile fiecăruia și ale tuturor împreună se lasă guvernate deci de absurd. Adică de întâmplări și accidente, de decizii fără nici o logică, de puteri oarbe și răzbunătoare, de nedreptate și boli, de prostie și capricii, de întâlnirea cu alți oameni și mai absurzi decât noi, și mai orbi, dar și mai răzbunători.

Trebuie să reinventăm cât mai urgent strategii politice de recâștigare a rațiunii și de diminuare a absurdului din existența noastră colectivă. Căci absurdul de azi este ca explozia submarină în mijlocul oceanului, transformându-se mai devreme sau mai târziu într-un tsunami care va mătura totul din calea lui, oameni, familii, proiecte de viață, cariere, vise și speranțe. Frauda, plagiatul, manipularea, aranjamentul sunt și ele forme ale unei anumite inteligențe, desigur, dar una debilă și pervertită. Oricât de larg ar fi ele împărtășite ca modele de succes personal, între oameni se cascadează dacă nu au nimic valoros să-și ofere unii altora. Să începem așadar prin a ne întreba ce avem de oferit fiecare celuilalt, ce anume din priceperea și din credințele noastre poate fi împărtășit astfel încât din schimbul cu celălalt (român, ungar, musulman, african, străin) să ieșim cu toții îmbogățiți, și nu divizați, înfricoșați sau sărăciți.

aprilie 2019